

ENSV MINISTRITE NÕUKOGU RIIKLIK EHTUSKOMITEE
KULTUURIMÄLESTISTE RIIKLIK PROJEKTEERIMISE INSTITUUT

OBJEKTI AADRESS: Eesti NSV tehnikamälestiste inventeerimine

OBJEKT: Paide rajoon

TELLIJA: VAMKI

ERA.T-76.A.12305
MÜINSUSKAITSEINSPEKTSIOONI
ARHIIV
Nr. A-2049

TÖÖ № 84165

Koondaruanne Paide rajooni tööstus- ja tehnika-
mälestiste esialgsest inventeerimisest. Ettepanekud
objektide kaitse alla võtmise kohta.

KÕIDE XII

Peaarhitekt
Sektori juhataja
Peaspetsialist
Proj.peainsener

H. Toss
J. Tamm
P. Härmson
J. Vali

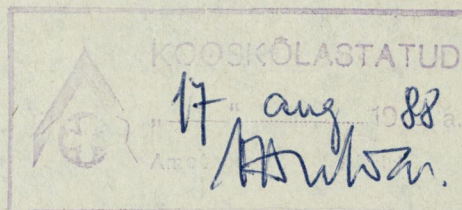
TÖÖ KOOSSEIS

- Köide I Eesti NSV tehnikamälestiste esialgne nimekiri
ankeetküsitluse põhjal
- Köide II Esialgne ülevaade Hiiumaa rajooni tehnikamälestistest
- Köide IIIA Esialgne ülevaade Haapsalu rajooni tehnikamälestistest
- Köide IIIB Sama
- Köide IV Esialgne ülevaade Kingissepa rajooni tehnikamälestistest
- Köide VA Esialgne ülevaade Pärnu rajooni tehnikamälestistest
- Köide VB Sama
- Köide VC Sama
- Köide VIA Esialgne ülevaade Paide rajooni tehnikamälestistest
- Köide VIB Sama
- Köide VIC Sama
- Köide VIIA Esialgne ülevaade Viljandi rajooni tehnikamälestistest
- Köide VIIB Sama
- Köide VIII Esialgne ülevaade Rapla rajooni tehnikamälestistest
- Köide IX Esialgne ülevaade Valga rajooni tehnikamälestistest
- Köide X Koondaruanne Viljandi rajooni tööstus- ja tehnikamälestiste esialgsest inventeerimisest. Ettepanekud objektide kaitse alla võtmise kohta
- Köide XI Koondaruanne Pärnu rajooni tööstus- ja tehnikamälestiste esialgsest inventeerimisest. Ettepanekud objektide kaitse alla võtmise kohta
- Köide XII Koondaruanne Paide rajooni tööstus- ja tehnikamälestiste esialgsest inventeerimisest. Ettepanekud objektide kaitse alla võtmise kohta.

Köite koostas
kunstiajaloolane

Hagelberg

T. Hagelberg

1. Sissejuhatus

Paide linnas ja rajoonis teostati tööstus- ja tehnikamälestiste inventariseerimine 1987.a. kevadel. Fotofiksaazina ja objektide annotatsioonidega on töö tulemused tellijale (VAMKI) üle antud. Käesolev vahearuanne annab põhjalikuma objektide kirjelduse nende arhitektuuriajaloolisest ja kultuuriloolisest aspektist lähtudes. Tööstus- ja tehnikamälestiste võrdleva analüüsi tulemusena tehakse ettepanekud mälestiste kandmiseks riiklikult kaitstavate arhitektuurimälestiste nimekirja.

Koondaruande tekstis on märgitud vastavate objektide fotode numbrid, sulgudes ning lisatud on rajooni plaan, millel on tähistatud mälestise asukoht.

2. Paide linna ja rajooni tööstus- ja tehnikamälestised

Paide endine raudteejaam (1930-ndate a-te lõpp) - praegu Paide autobussijaam, Vaksali t. (1-4). Praeguse autobussijaama tagakülg on kunagise raudteejaama esifassaad (1,2). Kahekorruselise telliskiviehitise, mis on kaetud eterniidist viilkatusega, üks tiibhoone on ühekorruseline. Raudteejaama esifassaadil on varikatuse, mille all on 2 kahepoolega peasissepääsu (uksed kaasaegsed), nende kõrval on kummalgi pool 1 kolmeruudujaotusega ristkülikukujuline püstaken. Peasissepääsu kohal II korrusel on 5 kitsast viieruudujaotusega püstakent, mis on ümbritsetud kiviraamistusega (püstaknad on üksteisest eraldatud kivipilastritega) ning II korruse 5 kõrvuti asetsevat akent moodustavad ühtse funktsionalistliku terviku. Esifassaadi kahekorruseline osa astub peasissepääsust vei-

4.

di tagasi, I korrusel on algsed aknad (5 tk.), II korrusel on 4 akent (aknaraamid hilisemad). Hoone atsafassaadil (3) on II korrusel 2 akent (1 on püstaken) ja I korruse kõrgusel ulatub ehitisest välja varikatuse, mille all on 2 ühepoolega ust, nende ees asetseb väike platvorm, mille telliskivipostid on ühendatud raudtorudega.

Tagafassaadi II korrusel varikatusega (hilisem juurdeehitus) sissepääsu kohal asuvad 5 püstakent (analoogilised peafassaadiga). II korrusel on 4 akent (aknaraamid hilisemad) ja 1 püstaken. Esimesel korrusel on 4 algset akent ja 1 püstaken. I ja II korruse vahel, tagafassaadi paremas tiivas, on veel 1 püstaken, mis koos ülemise ja alumise aknaga moodustavad terviku (4). Ühekorruseline tiibehitis on ristkülikukujulise põhiplaani pultkatusega (eterniit) hoone, mille otsafassaadil on 5 akent, esifassaadil 3 püstakent. Kogu endise raudteejaama välisarhitektuur on lihtne, kuid ilmekas. Häirivad hilisemad trellid hoone I korruse akendel.

Paide endise raudteejaama abihoone (20. saj. algus) - Telliskivi t., praegu on laoruum; algselt on hoone olnud kaalukoda (5...8). Ristkülikukujulise põhiplaani lihtne telliskivist (krohvitud) ehitis, millel on viilkatus (laast). Peasissepääsuks on kahepoolega laudadest väravuks (6), mõlemil otsafassaadil (võiluosas) on ristkülikukujuline horisontaalaken, mille kohal on ehispenn (4); ühel otsafassaadil (8) on 1 suurem ristkülikukujulise põhiplaani horisontaalaken. Hoone on funktsionalistlik ja arhitektuuriliselt hästi proportsioneeritud.

Paide endise raudteejaama abihoone (laoruumid, 20. saj. algus) - Telliskivi t. (9-12). Ristkülikukujulise põhiplaani lihtne viilkatusega (eterniit) paekiviehitis, uste- ja aknaavade juures on kasutatud punast telliskivi. Ehitise külgfassaadil (10) on paeki-

vist platvorm ja 4 algset kahepoolega kaarjat laudust, teisel külgfassaadil (11) on samuti platvorm ja 2 ümarkaarset algset laudust. Otsafassaadil (9) on 1 ümarkaarne lauduks ja 3 telliskivipiirdega ümarkaarset akent (1 kinnimüüritud); otsafassaadil viiluosas on 1 kitsas telliskivipiirdega püstaken ja 2 ehisümarakent (piirded punasest telliskivist).

Paide endine saapatööstus (1920-ndad a-d) - Tallinna t. 5, praegu elumaja (14-19). Paekivivundamendile ehitatud kahekorruseline puuhoone, millel on kelpkatus (eterniit). Ehitis on kaetud horisontaalse laudisega ja omab 2 sissepääsu (17, 19). Tänavapoolne kahepoolega tahveluks (framuugiga 17, 18) on algne, otsafassaadil on neljaastmeline trepp (uks on uus). Hoone aknad on tavalised, viiluosas (tänavapoolses) on poolümaraken.

Paide endine "Uku" metallitöökoda (20. saj. algus) - praegu palvemaja, Pärnu t. 61 (20-23). Ristkülikujulise põhiplaaniga punasest telliskivist ehitis, millel on viilkatus (eterniit). Viiluosad on ehitatud katuseetasapinnast kõrgemaks ning neid kroonivad frontoonid (21, 23). Esifassaadi frontoon on kaunistatud kahe nurgapiilariga, mis ülaosas lõpevad astmikulise karniisiga ja väikese katusega (nende vahel on iluvõre, 21), tagafassaadi frontoon on lihtne (väikese kelpkatusekesega). Hoone esifassaadil on algne ümarkaarne ukseava (uks on uus, selle framuug on algne) ja I korrusel 2 algset akent, II korrusel ehitise laiuusest lühema kivikarniisi kohal ja frontooni piilarite vahel on 1 algne aken. Tagafassaadi viiluosas on 1 algne aken (23). Kogu ehitise ulatuses on asmtikuline kivikarniis, mis esifassaadil jälgib katusekallet ja on kujundatud hammaskarniisiks. Ehitise nurkades on pilastrid, mis esifassaadil on ehitatud kõrgemaks ja kaetud katusega. Külgfassaadi algset ümarkaarsete telliskivipiiretega aknad toetuvad ehitise alumisi-

misele külgakarniisile. Hoone vundament on maakivist.

Paide endine pagari- ja vorstitööstus "Iva" (18. saj.) - praegu kauplusehooned, Pikk t. 1, 2, 3 ja 21. juuli väljaku nurgal (24-29). On vabariiklikus arhitektuurimälestiste nimekirjas nr. 370 all nimetusega - kaubahoov aitadega.

Paide endised nn. Johansonid laoruumid (20. saj. algus) - pr. Paide TREV, Tallinna t. 11. Ristkülikujulise põhiplaaniga telliskiviehitis, millel on viilkatus (kivi). Esifassaadil on astmikuline frontoon, mille astmed on kaetud väikeste viilkatustega; frontoonil on 3 ümarkaarset ehisaknakest ja nende all algne ümarkaarne aken; viimasest kummalegi poole jääb 1 ümarkaarne väike aken, peasissepääs on ümberehitatud. Esifassaadi paremal tiival (32) kõrgub veel üks kolmeastmeline frontoon, mille all on ümarkaarne ümberehitatud aken; viimase kõrval kahel pool on 2 püstakent. Samatüübilised aknad on ka hoone vasaku tiiva II korrusel (30, 31). Ehitise otsafassaadil on lihtsam viilkatusega ja astmikulise karniisiga frontoon (32). Ehitisel on räästakarniis (telliskivist hammaskarniis), I ja II korruse vahel on lihtne kivikarniis. Laoruumidel on suured kahepoolega väravauksed (ei ole algsed). Interjööris on säilinud algne võlvlagi (33).

Laoruumide juurde kuuluvad tõllakuurid (34), mille II korrus on hilisem juurdeehitus. Neli suurt kaarjat väravust on algsed (silluskaared on telliskivist).

Alajaam Paide linnas (1920-ndad a-d) - Lai t. 8 hoonete kõrval (35, 36). Tagasihoidlike arhitektuursete kaunistustega, osaliselt krohvitud funktsionaalne telliskiviehitis. Põhiplaanilt on ehitis nelinurkne ja kaetud kivikatusega.

Paide endine pritsimaja (20. saj. algus) - pr. ALMAVÜ Tehnika- ja Spordiklubi, Lai t. 3 (37-42). Ristkülikukujulise põhiplaaniga puust ja telliskivist ehitatud hoone, millel on viilkatus (kivi, osaliselt plekk). Ehitise otsas on neljakandiline kolmekorruseline puust vaatlustorn (37, 38). Pritsimaja puust osa esifassaadil on algne kahepoolega kaarjas uks (framuugiga, 39), sellest mõlemile poole jäävad aknad on ümberehitatud. Ehitise kiviosas on garaažid tuletõrjeautodele (39, 40, 41, 42); väravuksed on kahepoolsed (puust), neist 2 on framuugiga.

Paide endine õlletehas (19. saj.) - praegu kivitöökoda, Veski t. 16A (43-49). Ehitis on osaliselt kahekorruseline (43), osalt ühekorruseline, ehitatud paekivist ja kaetud viilkatusega (eterniit, osaliselt laastkatus). Hoone välissein on krohvitud. Algsetel akendel (43,44) on valgeks krohvitud telliskivipiirded, osal akendel on puusillused (44). Tööstushoone peafassaadi osas on katus kõrgemaks ehitatud (45, 46); moodustub katusekorrus, millel on rida algseid aknaid. Ukseavad on suured, ukсед kahepoolega (puust). Otsafassaadil (46) on I korrusel peeneruudujaotusega algsed aknad, ülakorrusel kahepoolega kaubaluuk ja 2 laudadega suletud akent.

Abihoone on viilkatusega (kivi, osaliselt eterniit) puuehitis, millel on 2 kahepoolega väravust (49).

Paide nn. Simpsoni veski ja pagaritööstus (17.- 19. saj.) - praegu ei kasutata, kuulub Lenini nim. kolhoosile, Parkali t. 2 (50-57). Ristkülikukujulise põhiplaaniga paekiviehitis, ülemine puuosa on hilisem juurdeehitus (1931.a.). Veskis on hulgaliselt vana saksa ja läti päritoluga tehnikat. Kartograafilisele allikmaterjalile toetudes võime veski dateerida 17. sajandisse. Täna seisuga on ehitis täies ulatuses võimalik restaureerida. Puust pultkatusega abihoone (ehit. 1931.a.)/56, 57/ on lihtne, kuid ilmekas funktsionaalne ehitis.

Paide endine limonaaditehas nn. Vurtsu Volli (20. saj. algus) - pr. Paide Linna Riiklik Arhiiv, Veski t. 18 (58-60). Ristkülikujulise põhiplaaniga paekiviehitis, millel on viilkatus (eterniit). Tüüpiline omaaegne hoone, mille ehitamisel on kasutatud paekivi ja punast telliskivi. Ehitise enamused on algsed (punasest telliskivist piiretega); telliskivist on ka kogu hoone ulatust jälgiv karniis ja nurgad.

Jäneda vesi- ja mootorveski (nn. Jäneda vanaveski, 19. saj.) - kuulub Jäneda sovhoostehnikumile, töötab jahu- ja mootorveskina; osaliselt elamu (61-72) - on vabariiklikus arhitektuurimälestiste nimekirjas nr. 393 Jäneda mõisa vesiveski nimetuse all.

Jäneda mõisa vesiveski saekoda (73-80) - asub vahetult veski ees (73). Puust vildaka saekoja sees on väärtuslik tehnikamälestis - saeraam (74-78), mis on valmistatud Tampere Masinatehases. Saeraamil on tekst: TAMPEREEN KONETHDAS 1911 N° 269.

Jäneda endine piiritusevabrik (19. saj.) - praegu saun, katlamaja, osaliselt elamu (81-91) - vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda sepiskoda (92) - vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda mõisa töllakuur (19. saj.) - praegu sidejaoskond (93-103). Vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda endine turbiinimaja (19. saj.) - praegu elumaja (104-113). Vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda viinavabriku abihoone (19. saj.) - f. 114, 115, vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda mõisa tõupullide laut (19. saj.) - f. 116, vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda viinavabriku abihoone (19. saj.) - f. 117, 118, 119, vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda endine viljakuivati (19. saj.) - praegu lahooned (120-123) - praegu lahooned, vabariikliku kaitse all (nr. 392).

• Jäneda endine hobusetall ja vankrihoone (19. saj.) - praegu lahooned (124-131), vabariikliku kaitse all (nr. 392).

Jäneda endine meierei (1930-ndate a-te lõpp) - praegu elamu (132-136). Tsementkiviplokkidest kahekorruseline plekist kelpkatusega ehitis. Hoone esifassaad on lahendatud tüüpiliselt meiereile - ees on väike platvorm, selle kohal varikatus, mille all on 2 framuugiga ust ning nende vahel suurem aken (132, 133, 134). Esifassaadi profileeritud räästakarniisi all on 3 ümaräkent (räästakarniis on kogu hoone ulatuses). Tagafassaadil on madalam viilkatusega (plekk) juurdeehitus, millel on kahepoolega lauduks (framuugiga). Ehitise nurkades on algsed vihmaveetorud.

Jäneda meierei on säälitanud oma algse arhitektuurilise üldilme.

Jäneda endine raudteejaam (20. saj. algus) - pr. elamu (137-141). Ristkülikukujulise põhiplaaniga kelpkatusega (eterniit) puuehitis, mille algne sissepääs (135) on laudadega suletud. Ehitise aknad on algsed, samuti on algsed 3 lihtsa kivikarniisiga korstent.

Abihoone (algselt saun, 139, 140, 141) on lihtne puuehitis (kaetud horisontaalse laudisega). Endisel saunal on viilkatus (eterniit) ja algne karniisiga telliskivikorsten.

Lehtse endine pritsimaja (20. saj. algus) - pr. lahoone (142-145). Ehitis on paekivist, kaetud viilkatusega (eterniit) ja esifassaadil (142) on algne pritsimaja kahepoolega väravuks. Hoone otsafassaadil on säilinud algne peeneruudujaotusega aken (143). Pritsimaja torn (144) on puust, neljakendiline ehitis, mille ülaosas on igas küljes kuueruudujaotusega vaatlusaknad. Algsele hoonele on tehtud juurdeehitus (145), mis on praktiliselt hävitanud pritsimaja.

Lehtse raudteejaam (20. saj. algus) - pr. töötab (146-149). Ristkülikukujulise põhiplaaniga punasest telliskivist ehitis, mis on kaetud kelpkatusega (eterniit), esi- ja tagafassaadil on eenduv varikatuse (viilkatus, eterniit). Viimane on ehitatud puust ristkülikukujulise (horisontaalse) väljalõikega ja toetatud puupruusidega esi- ja tagafassaadi ülemisse ossa. Kogu hoone ulatuses on puitpits räästakarniis, otsafassaadide viiluosas on 2 lihtsat kivikarniisi ning nende all valgeks lubjatud kivikarniis (149); viimane jätkub raudteejaama kummagi tiiva ulatuses. Kaarjad ukse- ja aknaavad on ülalt piiratud telliskivist (valgeks lubjatud) ukse- ja aknapiiretega; aknad toetuvad alumisele (valgeks lubjatud) kivikarniisile. Ehitise esi- ja tagafassaadil ning nurkades on valgeid kivipilastrid, mis on kaunistatud ehisruudustikuga.

Abihoone (150, 151) on viilkatusega (eterniit) puuehitis, mille ristkülikukujulisest põhiplaanist pool on katusealune.

Kurges endine piiritusetehas (19. saj.) - pr. Teraviljassaaduste Ministeeriumi REV puidutööstus (152-174). Endine Kurges piiritusetehas oli pikk ristkülikukujulise põhiplaaniga kahekorruseline maakivihoone (krohvitud), mida kattis viilkatus (pr. eterniit, 152, 155, 156). Kolmas korrus (152, 159) on hiljem telliskivist peale ehitatud; samuti on hilisem ühekorruselise pikihoone kaudu ühendatud tootmishoone (157). Ehitise neljakandiline ülalt hammas-karniisiga kaunistatud korsten on algne. Piiritusetehase all on algsed võlvkeldrid, mis praegu seisavad tühjana (165-170). Endisel piiritusetehasel oli 2 piiritusehoidlat. Üks neist (164) on viilkatusega (eterniit) maakiviehitis, teine hoidla on lihtne maakivist viilkatusega ehitis madalama juurdeehitusega (160-162), millel on algsed ümarkaarsed tellispiirdega ukseavad, hoone viiluosas puna-

sest tellispiirdega ümaraken, mille teljel asus ristkülikukujuline ukseava.

Vanast tehnikast on säilinud piiritusemõõtja (172, ei tööta) ja destilleerimisseadeldised (172-174).

Kariku endine meierei (20. saj. algus) - pr. hauakivide valmistamise töökoda (175-178). Hoone algsest funktsioonist annab tunnistust esiplatvorm (175, 176), 2 äärmist ühepoolega laudust (algsed) ja nende vahel asetsev suurem valgusava (pr. on sellele kohale ehitatud uks). Ehitisel on viilkatus (eterniit) ja tahatud sarikaotsad (179), ehitusmaterjalina on kasutatud paekivi (krohvitud).

Karinu endine raudteejaam (20. saj. I veerand) - pr. tühi (179-182). Ristkülikukujulise põhiplaaniga püstlaudisega kaetud puuehitis, millel on kelpkatus (laast). Esifassaadil on kolmeastmeline trepp, mis viib puitpostidele toetatud katusealusesse. Katusekorrusel on 1 eenduv suurem aken ja selle kõrval kummalgi pool 1 ristkülikukujuline horisontaalaken; tagafassaadi katusekorruse aknad moodustavad pika riba (180), millel on 2 neljakandilist (keskel) ja nendest kummalgi pool 1 ristkülikukujuline horisontaalaken.

Tagafassaadil on kolmeastmeline trepp (180), mis viib ühepoolega tahvelukse ette. Ehitise korstnad on algsed.

Karinu endine raudteejaam on säilitanud oma algse välisilme.

Vodja endine raudteejaam (20. saj. I veerand) - pr. elamu (181-187). Kahekorruseline murtud kelpkatusega (sadulkatuse sugemelega; kivi- ja laastkatus) ehitis, mis on kaetud püstlaudisega. Esifassaadil on neljaastmeline trepp, mis viib kahepoolega peasissepeäkäigu ette (tahveluks framuugiga, 181, 183). I korruse osas, nii esi- kui tagafassaadil on 4 pereneruudujaotusega akent, mis on üksteisest eraldatud puupilare^{stj}ritega.

Tagafassaadil on kuueastmeline trepp, mis viib ühepoolega

sissekäigu ette (tahveluks framuugiga). Endise raudteejaama II korruse mõlemil fassaadil on viilkatusega väljaehitis (analoogilised), mille viiluosas on poolümar aken; esifassaadil 2 peeneruudujaotusega akent, tagafassaadil 2 peeneruudujaotusega akent. Ehitise mõlemil otsafassaadil on 2 peeneruudujaotusega akent (II korrusel.).

Vodja endine raudteejaam on täielikult säilitanud oma algse välisilme.

Abihoone (186, 187) on ristkülikukujulise põhiplaaniga pae-kiviehitis (lubjatud), millel on viilkatus (kivi). Ehitise otsaja külgfassaadil on algsed kahepoolega lauduksed.

Vodja endise raudteejaama juurde viib algne munakivisillutis ning jaamahoone koos abihoonega moodustavad ühtse terviku, mis on kooskõlas ümbritseva loodusega.

Türi raudteejaam (20. saj. algus), Jaama t. (188-191). Ristkülikukujulise põhiplaaniga pikk puuehitis, millel on viilkatus (eterniit). Peasissepääsu moodustab sammastele toetuv katusealune, milleni viib kolmeastmeline kivitrepp (190, 191). Esi- ja tagafassaadi viiluosas on 1 nelinurkne aknake; ehitise aknad on algsed. Hoone otsafassaadil (188) on varikatus, mille all on 2 framuugiga ühepoolega tahvelust; nende ees kolmeastmeline kivitrepp.

Türi raudteejaama depoohoone (20. saj. algus) - Vabaduse t. (192-196). Ristkülikukujulise põhiplaaniga telliskiviehitis, millel on plekist viilkatus. Ehitise otsafassaadil on 2 kahepoolega puust väravust (192, 193, 194), mis on algsed. Hoone külgfassaadidel olid algselt peeneruudujaotusega ristkülikukujulised püstaknad (194, 195), mis praeguseks on 2/3 ulatuses kinnimüüritud. Depoohoone esifassaadil on viilukujuline katuse tasapinnast kõrgem frontoon, selle all on räästakarniis, mis kulgeb kogu hoone ulatuses.

Algsete aknaavade kohal on samuti kivikarniisid. Depoohoone juurdeehitus (196) ei respektööri põhiepo arhitektuurset lahendust.

Türi raudteejaama abihoone (laohoone) - Jaama t. (197-199).

Töödeldud paekivist viilkatusega (eterniit)ehitis, mida ümbritseb treppidega varustatud platvorm. Hoone mõlemil külgfassaadil on kahepoolega kaubauksed ja ühepoolega algset sissepääsud. Ehitise otsafassaadide viiluosas on ehispennid, ühel otsafassaadil on ümaraken ja selle all 3 algset akent, 197, 198, 199.

Türi raudteejaama veetorn (20. saj. algus) - Jaama t. ja Rõhelise t. nurgal (200-202). Polügonaalne ülalt laienev telliskiviehitus, mis on täielikult säilitanud oma algse arhitektuurse välisilme. Ehitisse pääseb ühepoolega tahvelukse kaudu (framuugi-ga), mille kohal on väike konsoolidele toetuv varikatus, sissepääsukseosa kõrgusel on kitsa katusega kaetud kivikarniis (kogu hoone ulatuses). Välisukse kohal on 2 telliskivipiirdega püstakut (samatüübilised aknakombinatsioonid on veetorni kõikidel külgedel). Astmikuline kivikarniis eraldab torni laieneva ülaosa, milles on 3 väikest ristkülikujulist horisontaalakent ja 1 tavaline aken.

Paide endise kitsarööpmelise raudtee betoonsild (20. saj. algus)
f. 203. Lihtne raudbetoonist üheavaline talasild.

Laupa endine viljakuivati (19. saj.) - pr. laohoone (204-207). Ristkülikukujulise põhiplaaniga maakiviehitus, millel on viilkatus (eterniit). Hoone külgfassaadil (206) on algne sissepääsuava ja 4 ümarkaarset aknakest. Ühel otsafassaadil (II korruse kõrgusel) on lagunenenud puutrepi ülemine osa, mis viis kahepoolega kaarja laudukseni (algne); viimasest paremale ja vasakule jäävad 1 algne aken, millel on kaarjad telliskivisillused (206). Ehitise teise otsafassaadi viiluosas on telliskivipiirdega ümaraken, I korrusel

algne aknaava ja kahepoolega lauduks (204). Punasest telliskivist kivikarniisiga korsten on algne.

Öötle endine rehepeksuküün (19 saj.) - pr. kolh. "Oktoober" seemneviljahoidla (208, 212). Pikk ristkülikukujulise põhiplaaniga ehitis, mis on ehitatud kombineeritult maakivist ja telliskivist, hoone katuse osa on puust, kaetud püstlaudisega. Rehepeksuküüni keskosas asub telliskivist ja puust põhikorpusega risti ehitatud pealesõiduga hoone (209, 210), mis tagafassaadi osas on madalam (211). Kogu ehitis on kaetud viilkatusega (laast, osaliselt eterniit). Tagafassaadi osas asuv neljakandiline ülakarniisiga kivi-korsten on algne.

Türi endine a/s "Türi paberi- ja puupapivabrik" (A/S "Turgel" paberivabrik, 1897/1904). - pr. Türi Metsakombinaat, Vabaduse pst.1 (213-222). Tööstuse ja tehnika arenedes on vabrikahoone hilisemal ajal saanud mitmeid juurde- ja ümberehitusi. Vabriku rajamise algusest on säilinud tööstushoone (213-218), mis on ehitatud telliskivist, katuse osa puust ja kaetud viilkatusega. Algse välisilme on säilitanud hoone peafassaad. Esimesel korrusel kahepoolega (framuugiga) lauduks ja kolm akent - kõik avad on kaarjad ja omavad telliskivisillust. Ülakorrusel on 4 akent (laudadega suletud, 2 neist on ilmselt olnud suuremad). Tagafassaadil on 2 suurt laudu (tõenäoliselt hilisemad), ülakorruse arhitektuurne lahendus on algne. Ehitise külgfassaadil on 3 ümarkaarset telliskivisillusega algset akent (1 on kinnimüüritud); tagafassaadi 1 algne ukseava on samuti kinnimüüritud. Vabriku endise katlamaja (pr. kontorihooned) ümmargune telliskivist ülakarniisiga korsten (222) on algne.

1924.a. ehitati vabrikule täiendav korpus (219, 220, 221),

mis on kahekorruseline telliskiviehitis (krohvitud) ja kaetud eterniitkatusega. Ehitise fassaadi ulatuses on peeneruudujaotusega aknad.

Esna veski (1920-ndad a-d) - pr. kuulub Allikusaovhhoosile, ei tööta (223-238). Mitmest ehitisest koosnev, erinevate korruste-kõrgusega veskikompleks, mis praegu laguneb koos seal asuva vana tehnikaga (234-238). Algne kontorihoone (224, 226, 227) on ehitatud telliskivist ja kaetud murdviilkatusega (eterniit), ehitise aknad (peeneruudujaotusega telliskivipiiretega) on algsed, kogu hoone on oma lihtsa ja ilmeka arhitektuurse lahendusega võluu. Veski põhikorpus on kahe- ja kolmekorruseline (225, 228, 230, 232), ehitatud maakivist ja telliskivist, kaetud eterniidist viilkatusega; fassaadid on liigendatud peeneruudujaotusega akendega. Esna veski siseöuel asub kahekorruseline viilkatusega kiviehitis (229, 230, 231, 233), millel on pealesõit ja madalam pultkatusega juurdeehitus.

Esna endine raudteejaam (1920-ndad a-d) - praegu elamu (239-244). Kahekorruseline püstlaudisega puuehitis, millel on omapäraselt astmestatud kelpkatus. Sissepääsude kohal on väikesed varikatused, ehitise aknad on algsed (peeneruudujaotusega). Esi-fassaadi katusel on väike poolümaraken.

Abihoone on püstlaudisega kaetud puuehitis (242, 243, 244), millel on viilkatus (eterniit). Platvormile rajatud abihoonel on 2 kahepoolega laudsissepääsu.

Alajaam (1920-ndad a-d) Tallinn-Tartu mnt. Säres Mäo ristil (245). Nelinurkse põhiplaani paekivist funktsionaalne ehitis, kaetud plekk-katusega.

Järva-Jaani pritsimaja (1934) - pr. töötab, Pikk t. 28 (246-248). Ristkülikujulise põhiplaaniga paekiviehitis, mis on kaetud plekist viilkatusega. Esifassaadil kõrgub neljakandiline püstlaudisega vaatlustorn, mille esiküljel on ristkülikujuline püstaken ja räästakarniisi all 4 horisontaalset vaatlusakent. Ehitisel on 2 garaažiust (kahepoolega lauduksed), mis hoone puuosas lõpevad framuugidega.

Tagafassaadi viiluosas on 1 horisontaalne aknaava (247).

Järva-Jaani endine vorstitööstus (1920-ndad a-d) - pr. kokkustupunkt (250, 251). Ristkülikujulise põhiplaaniga paekiviehitis, viilkatusega (eterniit). Esifassaadil on 1 kahepoolega laudadest väravuks ja 3 algset ühepoolega ust, 2 peeneruudujaotusega algset akent ja hoone parempoolisel esifassaadil 2 püstaknakest. Ülakarniisiga kivikorsten on algne.

Järva-Jaani endine pagaritööstus (1920-ndad a-d) - pr. elamu (252-254). Katusekorrusega lihtne puuehitis, millel on väikese kelbaga viilkatus (laast, osaliselt kivi). Esifassaadil on kolmeastmeline kivitrepp, mis lõpeb kahepoolega klaasitud tahveluksega. Hoone nurgal (pr. laudadega suletud) on tõenäoliselt olnud peasissepääs.

Järva-Jaani endine nahatööstus (1920-ndad a-d) - pr. elamu, Pikk t. 18, Põllu t. nurgal (255-258). Kahekorruseline suur tööstushoone, mille alakorrus on ehitatud paekivist ja lubjatud. Üla-korrus (tavaliselt omaniku kontori ja eluruumid) on ehitatud puust. Hoone kahe tiiva vahele jääb sammastik (257), mis toestab üla-korruse puurõdu (viimasel omakorda puusambad). Ehitist katab viilkatus (eterniit).

Naha-tööstus on säilitanud oma algse arhitektuurse välisilme.

Järva-Jaani endine sae-jahu- ja villaveski (nn. Pentsoni veski, 1920-ndate a-te lõpp) - pr. jahu- ja villaveski, kuulub Järva-Jaani kolhoosile, on antud üürile "Järva" teeninduskombinaadile (259-280).

Veski on esinduslik tööstushoone, põhikorpus on neljakorruseline, kaks tiibhoonet on kahekorruselised. Ehitusmaterjalina on kasutatud telliskivi. Hoone fassaadil on peeneruudujaotusega aknad, mida eraldavad vertikaalsed ülalt kivikarniisiga kaunistatud piilarid, ehitise nurgapiilarid on massiivsed. Ehitise katuse osa on ehitatud poolkorrusena, milles on nelinurksed valgusavad ja asmeteline kivikarniis (259, 260). Esifassaadi tiibhoone väline arhitektuurne ~~rikkus~~ lahendus on analoogiline põhikorpusega; tagafassaadi tiibhoone on arhitektuuriliselt suletum (osa algseid aknaid on kinnimüüritud). Kogu veski tagafassaad (263) on trööstitu. Veski interjäär on säilinud - algne trepp (264) viib hoone ülemistele korrustele, kus töötavad algsed masinad (267, 268, 269), 270, 271 - vana anglimasin, vana ketrusmasin (272-276) - firma "OSCAR SCHIMMEL & Co. A.G. CHEMNITZ 1906. PATENT", vana kraasimismasin (277, 278, 279), vana korutusmasin (280).

Veski esifassaadi paremas tiivas on vana mittetöötav saeraam (265, 266).

Roosna-Alliku endine piiritusetehas (19. saj. 70-ndad a-d) - oli paar aastat tagasi "Liviko" tootmistsehh. Roosna-Alliku sovhoos otsis tühjad tootmishooned endale, et rajada sinna puidutöökoda. Inventeerimisaegse seisuga oli meie ühe esimese piiritusevabriku seisukord katastroofiline (281-294). Sovhoos on üritanud ehitada puidutöökoda (291, 292), kuid tööd oli millegipärast seiskunud.

Kükita kivisild (19. saj.) - on kohaliku kaitse all (nr. 172).
Kaheavaline paekivist rajatis, mis vajab väikesemahulist remonti,
seeläbi muutuks Tallinn-Tartu maanteelt vaadatuna kaunilt eksponeeritud mälestiseks (295-299).

3. Ettepanekud Paide linnas ja rajoonis asuvate
tööstus- ja tehnikamälestiste kaitse alla võtmise
kohta

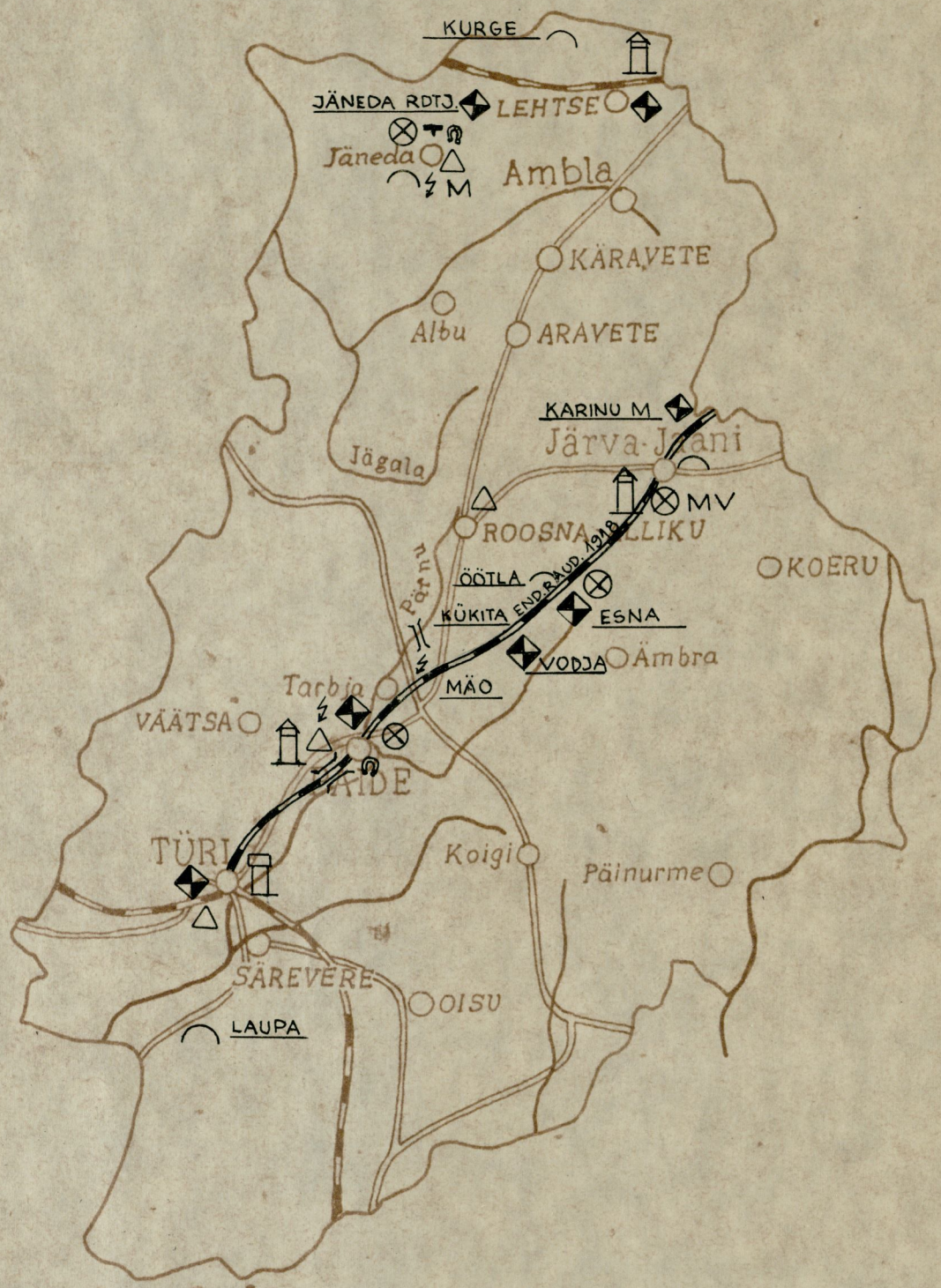
1. Võtta vabariikliku kaitse alla:

- Alajaam Paide linnas (20. saj.) - Lai t. 8
- Paide nn. Simpsoni veski (17.-19. saj.) - Parkali t. 2
- Jäneda endine meierei (20. saj.) - Lehtse k/n
- Vodja endine raudteejaam koos abihoonetega (20. saj.) - Esna k/n
- Türi raudteejaama veetorn (20. saj.) - Jaama t. ja Rohelise t. nurgal
- Järva-Jaani pritsimaja (20. saj.) - Pikk t. 28

2. Võtta kohaliku kaitse alla

- Paide endine raudteejaam (20. saj.) - Vaksali t. 1 koos abihoonetega
- Lehtse raudteejaam (20. saj.) - Lehtse k/n
- Esna veski (20. saj.) - Esna k/n
- Järva-Jaani sae-jahu- ja villaveski (nn. Pentsoni veski) koos seal asuva vana tehnikaga (20. saj.) - Järva-Jaani k/n

PAIDE RAJON.

TINGMÄRGID :

- △ TEHAS, VABRIK
- ◆ RAUDTEE JAAM
- ⊗ VESKI
- M MEIEREI
- ≡ SILD
- ⚡ ENERGEETIKA EHITIS
- V VILLA - JA VÄRVIMISTÖÖSTUS
- SEPIKODA
- ⌚ PRITSIMAJA
- ⌚ VEETORN
- ⌚ TALL, TÖLLAKUUR
- ⌚ MUU